

ЗМІСТ

Вступ.....	4
Тематика курсу.....	6
Розподіл балів, що присвоюються студентам.....	7
Теми для самостійного вивчення.....	8
Лабораторна робота № 1 Аналіз загальнонаукової ландшафтної карти (2 год.).....	12
Лабораторна робота № 2 Читання топографічної карти (2 год.).....	18
Лабораторна робота № 3 Аналіз об'єктів, явищ і процесів за географічними картами шкільних атласів (2 год.).....	27
Лабораторна робота № 4 Структура ландшафту (2 год.)	31
Лабораторна робота № 5 Типологічна класифікація ландшафтів (2 год.)	35
Лабораторна робота № 6 Аналіз ландшафтної карти України (2год.)	40
Лабораторна робота № 7 Складання ландшафтної карти (4год.).....	55
Лабораторна робота № 8 Складання ландшафтного профілю (4 год.)	63
Лабораторна робота № 9 Антропогенні ландшафти, їх сутність та поширення (2 год.).....	67
Лабораторна робота № 10 Психолого-естетична оцінка ландшафтів (2 год.)	80
Лабораторна робота № 11-12 Вивчення ландшафтів найближчого оточення університету (2 год).....	97
Рекомендована література	104
Тестові завдання до іспиту	108
Короткий словник фізико-географічних і ландшафтознавчих термінів і понять	156
Додатки.....	169

ВСТУП

Потреби часу вимагають від вищої школи поліпшення якості навчального процесу, вдосконалення методики викладання наукових дисциплін. У свій час Великий французький мислитель Дені Дідро відносився до учителя надто строго (як і до представників будь-якої професії). Він запитував: Чи існує будь-яка область мистецтва або природи, яка не повинна входити у коло його пізнання? Чи можливо бути Учителем, не знаючи інших мов, історії, біології, без знання обов'язків людини і громадянина, без знання законів, які керують суспільним життям, релігії, народних звичаїв, пристрастей, пороків і добродетей, розуміння характеру і, нарешті, усієї моралі?. З історії географічної науки і дидактики географії ви знаєте, що усім видатним ученим і педагогам були притаманні майже усі ті якості, які зазначив Дені Дідро, тому вони й стали Великими, яких ми шануємо й понині. Для Учителя, говорив Дені Дідро, який не терпить посередності, для якого знань однієї освіти недостатньо, тому майбутньому учителю потрібно багато читати, подорожувати, принаймні на польових практиках та стежками рідного краю.

У сучасних умовах прискореної глобалізації і життя знання, які майбутні учителі географії і біології отримують на лекціях, лабораторних чи практичних заняттях, складають тільки незначну частину необхідних знань. Особливо це стосується надзвичайно складного, суперечливого, неоднозначно трактованого вітчизняними і зарубіжними ученими курсу «Ландшафтознавство», який ви розпочали вивчати. Цей курс завершує теоретичне і практичне вивчення фізичної географії. Складність курсу зумовлена його інтеграційним характером. Вчення про ландшафт ґрунтується на уяві про ландшафтний комплекс як сукупність генетично взаємопов'язаних природних компонентів (гірських порід, рельєфу, повітряних мас, поверхневих і ґрунтових вод, рослинності і тваринного світу), хоч родове тлумачення ландшафту формулюється Т. Д. Александровою так: «Ландшафт – це територіальна система, що складається із природних (дуже рідко), або природних і антропогенних комплексів, які взаємодіють між собою, а також комплексів більш низького таксономічного рангу». Тому опанування теоретичними і практичними знаннями з ландшафтознавства передбачає наявність у майбутніх учителів географії і біології базових знань з геології, загального землезнавства, ботаніки, зоології, загальної біології, картографії, фізичної географії материків і океанів та суспільної географії.

Мета курсу – формування системного географічного мислення у процесі опанування майбутніми учителями теоретичних основ синтетичного, комплексного розділу фізичної географії – ландшафтознавства, комплексного бачення і розуміння

природи земної поверхні та ознайомлення з основами ландшафтного моніторингу і реалізація знань на практиці, що показує аналіз програм і підручників вищої і загальноосвітньої школи. Особлива увага приділяється вивченню антропогенних ландшафтів, хоч підготовка майбутнього учителя географії до вивчення в школі антропогенних ландшафтів ще недостатня. Як наслідок цього, учителі географії у школі не приділяють уваги вивченню (тим більше навчальному дослідженню учнями) зміненої людиною природи. У кращому випадку обмежуються наведенням окремих прикладів із літературних джерел, хоч приклади антропогенізації природного оточення школи можна побачити наочно. Зміна природи відбувається на очах учнів головним чином за рахунок дрібних повсюдних місцевих змін: розорювання поля, городу, відкачування (забір) підземних вод для водопостачання, осушування заплави і розорювання її, випасання худоби на луках, хімічної меліорації на полі і в городі, створення рукотворного кар'єру для виїмки піску або глини, поширення синантропної рослинності в міських і приміських районах та селах тощо. Саме ці місцеві зміни у кінцевому результаті визначають локальні і регіональні перетворення природи. Потрібно усвідомити, що зміни, які відбулись унаслідок діяльності людини, незворотні, не дивлячись на активні заходи з рекультивації земель і ландшафтів. Вважається, що рекультивація антропогенних ландшафтів не призводить до відновлення їх первісного стану, а є *продовженням процесу цілеспрямованої зміни ландшафтів до нового ступеня їх антропогенного розвитку.*

У посібнику вміщено 12 лабораторних робіт, запитання-завдання для перевірки опанованими знаннями з ландшафтознавства, теми для самостійного опрацювання, творчі завдання, список рекомендованої літератури, словник-довідник фізико-географічних і ландшафтознавчих термінів і понять, додатки.

Крім того, автори вводять в окремі теми додатковий матеріал, який, крім збагачення знань студентів, допоможе їм краще зрозуміти методику виконання практичних і самостійних завдань і, як вважається, спонукатиме студентів на власні пошукові дослідження, що притаманно сучасному Учителю.

Кожна лабораторна робота має таку структуру: тема, мета, матеріали та обладнання, рекомендована література до цієї теми і додаткова, короткі загальні відомості з теми для активізації набутих знань, основні поняття і терміни, завдання. Наприкінці лабораторної роботи студент самостійно робить висновки і записує їх у зошиті, що сприятиме кращому засвоєнню теоретичного матеріалу та можливості набути практичних вмінь і навичок навчального дослідження і опису ландшафтних комплексів.